

УДК 349.3

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.3.48>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Слободян Ірина Юріївна,

ORCID: 0000-0001-8217-2997

старший викладач кафедри права

Івано-Франківської філії

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Судак Ірина Михайлівна,

ORCID: 0000-0002-1011-8710

старший викладач кафедри права

Івано-Франківської філії

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Мета. Проаналізувати міжнародний досвід реалізації соціальної політики держави, з'ясувати основні шляхи удосконалення сучасної моделі соціального розвитку України.

Методика. Методика включає комплексний аналіз та узагальнення наявного науково-теоретичного матеріалу та формулювання відповідних висновків та рекомендацій. Під час дослідження використовувалися такі **методи** наукового пізнання: термінологічний, логіко-семантичний, функціональний, системно-структурний, логіко-нормативний. **Результати.**

У процесі дослідження визнано, що вивчений міжнародний досвід забезпечення реалізації соціальної політики держави є підтвердженням нагальної потреби щодо необхідності побудови в Україні правової, соціальної держави, громадянського суспільства, а також реального забезпечення соціальної орієнтації національної економіки в контексті здійснення важливих державних реформ. **Наукова новизна.** У процесі дослідження встановлено, що захист праці та боротьба з безробіттям, стійкий соціально-економічний розвиток, соціальне страхування, планування сім'ї, рівне ставлення до чоловіків та жінок, захист природного середовища людини, догляд за дітьми, раціональне формування населених пунктів тощо має суттєве програмне значення не лише для діяльності цих організацій, але і для окремих країн. **Практична значущість.** Результати дослідження можуть бути використані під час розроблення положень, висновків та рекомендацій щодо соціальної політики України, для підвищення рівня прийняття відповідних державних рішень у цій галузі, а також для удосконалення Концепції соціальної політики України.

Ключові слова: соціальна політика, концепція соціальної політики, механізми соціальної політики, соціальний капітал, соціальний захист, соціальна згуртованість.

Slobodian Iryna, Sudak Iryna. International experience in implementing a social policy of state

Purpose. Analyze the international experience of implementing the social policy of the state, to find out the main ways to improve the modern model of social development of Ukraine.

Methodology. The methodology includes a comprehensive analysis and a synthesis of available scientific and theoretical information. It includes the formulation of relevant conclusions and recommendations. Such **methods** of scientific knowledge were used: terminological, logical-semantic, functional, systemic-structural, logical-normative. **Results:** it was determined, that the international experience of ensuring the implementation of social policy of the state is a confirmation of the urgent need for the necessity of building Ukraine of a legal, social state, civil society, as well as real support of the social orientation of the national economy in the context of important state reforms. **Originality.** It is relevant labor protection and unemployment control, sustainable socio-economic development, social insurance, family planning, equal attitude to men and women, protection of the natural environment, child care, rational formation of settlements that, has significant software value not only for the activities of these organizations, but also for individual countries. **Practical significance.** The results of the research can be used during the development of provisions, conclusions and recommendations for social

policy of Ukraine, to increase the level of adoption of relevant state decisions in this area, as well as to improve the concept of social policy of Ukraine.

Key words: *social policy, social policy concept, mechanisms of social policy, social capital, social protection, social cohesion.*

Постановка проблеми. Найважливіше завдання, яке стоїть перед державами світу в ХХІ ст., полягає в досягненні такого розвитку, вихідною і кінцевою метою якого була б людина з усіма її різноманітними потребами та інтересами. Це означає визнання провідної ролі соціальних факторів у вирішенні глобальних проблем людства, а відтак – соціальної політики. У ринкових умовах необхідність та можливості реалізації соціальної політики, безперечно, визначаються економічною політикою. Водночас дієвість соціальної політики визначає параметри економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В українському науковому просторі вона стала предметом дослідження таких науковців, як: Л. Баранник, Л. Безтелесна, О. Беляєв, М. Головатий, С. Горянська, О. Гупало, В. Деріга, С. Качула, О. Кириленко, Л. Клівіденко, А. Крупнік, О. Крюков, Е. Лібанова, Г. Лопушняк, М. Мальований, В. Никифоренко, С. Онишко, М. Панченко, Н. Пігуль, А. Сіленко, В. Скуратівський, О. Тулай, М. Туленков, А. Шевчук, С. Юрій, А. Ягодка та інші.

Серед зарубіжних авторів, що досліджують проблеми забезпечення соціальної політики, варто виділити праці таких науковців, як У. Беверідж, О. фон Бісмарк, Ф. Вільямс, В. Джордж, Г. Еспінг-Андерсен, М. Кшеужопольські, С. Лейбфрід, У. Лоренц, Р. Мішра, Т. Тілтон, Р. Тітмусс, А. Сіаров, Р. Уїлдінг, Н. Фернісс, М. Феррер та інші.

У контексті курсу на євроінтеграцію сьогодні є потреба у дослідженні новітніх тенденцій модернізації соціальної політики та можливих наслідків адаптації вітчизняної нормативно-правової бази відповідно до європейських стандартів.

Постановка завдання. Проаналізувати міжнародний досвід реалізації соціальної політики держави, з'ясувати основні шляхи удосконалення сучасної моделі соціального розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині ми маємо справу з міжна-

родною соціальною політикою в регіональному масштабі. Інститути, що діють у рамках міжнародних організацій, розробляють концепції та програми дій у галузі широких соціальних проблем.

Ці установи просувають такі ідеї та рішення, як, наприклад, захист праці та боротьба з безробіттям, стійкий соціально-економічний розвиток, соціальне страхування, планування сім'ї, рівне ставлення до чоловіків та жінок, захист природного середовища людини, догляд за дітьми, раціональне формування населених пунктів тощо, що має суттєве програмне значення не лише для діяльності цих організацій, але і для окремих країн.

15 травня 2018 р. ОЕСР організувало в Монреалі міністерську зустріч, на якій зібралися міністри соціальних справ з більш ніж 35 країн-членів ОЕСР. Під час цієї міністерської зустрічі міністри та представники країн – членів ОЕСР також мали змогу обговорити виклики, можливості та найкращі практики у галузі соціального захисту в таких країнах, такі як:

- модернізація систем соціального захисту;
- різноманітність та соціальна інтеграція для всіх (особливо людей з інвалідністю, меншин або ЛГБТІ);
- проблеми старіння населення;
- рівні можливості, особливо для дітей та молоді;
- гендерна рівність.

Наприкінці цієї міністерської зустрічі міністри взяли на себе зобов'язання щодо спільної декларації, сформульованої навколо 4 пріоритетів, таких як:

- розроблення соціального захисту для інклюзивного зростання;
- люди у центрі соціальної політики;
- прихильність до майбутнього; сучасна соціальна політика щодо нового світу праці;
- обмін передовим досвідом за допомогою міжнародної співпраці [1].

США. Основними напрямками соціальної політики Сполучених Штатів Америки є запобігання соціальному вибуху

та встановлення в суспільстві соціальної справедливості, які втілюються в боротьбі держави з бідністю і здійснюється шляхом механізму соціальної допомоги громадянам, які не мають коштів на задоволення своїх основних (первинних) потреб [2].

Соціальна допомога в США націлена на посилення соціальної захищеності громадян держави і здійснюється на базі державної системи соціального забезпечення. Соціальне забезпечення США є децентралізованим і реалізується через соціальні федеральні, штатні та місцеві програми [3, с. 72].

Встановлення соціальної справедливості, яка в США пов'язується з вирівнюванням можливостей різних верств населення, базується на вирівнюванні рівнів соціально-економічного розвитку штатів. У системі державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів США можна виділити три рівні: загальнодержавний, відомчий, регіональний.

На загальнодержавному рівні здійснюється формування національної політики розвитку держави, програм регіонального розвитку, відбувається його координація та прийняття законодавчих актів, що забезпечують єдність дій різних рівнів влади у країні за різних форм управління соціально-економічним розвитком штатів та держави взагалі. На відомчому рівні здійснюється розподіл федеральних коштів, що були виділені на проведення програм соціально-економічного розвитку регіонів. На регіональному рівні втілюються у життя напрями соціально-економічного розвитку [4].

Великобританія. Пріоритетом соціальної політики Великобританії є гарантування своїм громадянам мінімального рівня цивілізованого існування. Засобом забезпечення гідного рівня життєдіяльності населення є метод прямого перерозподілу доходів (для Великобританії характерним є високий, більш 40%, рівень перерозподілу ВВП через бюджетну систему держави). Мета соціальної політики досягається на базі системи соціального забезпечення через надання соціальної допомоги найбільш малозабезпеченим прошаркам населення [4].

Четверо засновників LSE (Беатріс і Сідні Вебб, Грем Уоллас і Джордж Бернард Шоу)

прагнули створити більш справедливе суспільство шляхом вивчення причин бідності та аналізу нерівності. Ці проблеми є суттю соціальної політики LSE сьогодні. Сам відділ соціальної політики LSE займається питаннями соціального забезпечення, нерівності та політики вирішення соціальних проблем із 1912 року. У 1999 році він був перейменований у Департамент соціальної політики [5].

Загальне управління у вирішенні соціальних проблем у Великобританії здійснює Департамент соціального захисту, який досліджує процес соціального розвитку, оцінює його тенденції, вдосконалює заходи щодо вирішення соціальних проблем, керує наданням грошової допомоги через центральні, регіональні та міські бюро [6, с. 25].

Управління вирішенням конкретних соціальних проблем здійснюється відповідними департаментами (Департаментом охорони здоров'я, Департаментом із питань зайнятості, Департаментом винагород соціального захисту тощо), які знаходяться у підпорядкуванні Департаменту соціального захисту. Держава лише здійснює контроль за діяльністю місцевих органів влади і має право на коригування їх діяльності за допомогою фінансових важелів.

Франція. Соціальна політика враховує потреби окремих людей та потреби людей, які потребують допомоги. З огляду на це, в індустріальну епоху було прийнято багато законів. Таким чином, робочі години дітей були обмежені, дозволили асоціації та спілки, години відпочинку тощо.

Соціальний захист, що фінансується за рахунок податків, повинен покривати основні соціальні ризики людей. За цю соціальну політику відповідає держава соціального забезпечення, яка уповноважує державу допомагати людям. Франція запровадила систему соціального забезпечення в 1945 році [7].

Завдання соціальної політики Франції вирішуються за допомогою системи соціального регулювання, яка складається із систем соціального забезпечення та соціального страхування. Державна система соціального забезпечення передбачає дію соціальних програм, спрямованих на

відшкодування втрати заробітної плати, пов'язаної з виходом на пенсію та непрацездатністю. Ці програми фінансуються за рахунок податку на заробітну плату, який сплачується робітниками.

Система соціального страхування передбачає також відшкодування втрат заробітної плати у зв'язку з виходом на пенсію, непрацездатністю та безробіттям, але це відбувається завдяки дії соціальних програм, фінансування яких здійснюється через фонди соціального страхування. Основне навантаження за формування фондів соціального страхування покладено на підприємців [8, с. 30].

У 2005 р. було проведено середньо-строковий огляд досягнень імплементації Лісабонської стратегії, що було визнано недостатнім. Європейська рада також заявила, що на рівні окремих держав-членів існує високий ступінь нерівномірності у сфері досягнення поставлених перед ними цілей.

Більше того, наголошувалося на необхідності посилення зусиль для реалізації її припущень, зокрема в контексті трансформацій в економічній та соціальній сферах, що виникли внаслідок глобалізації, підвищення конкурентоспроможності, пов'язаних із зростанням безробіття.

Крім фінансової підтримки цілей Співтовариства у сфері зайнятості та соціальної згуртованості, вона також охоплює питання рівних можливостей. Це інтегрована програма на 2007–2013 роки, яка замінила чотири програми, що діяли до 2006 року, щодо боротьби з дискримінацією, сприяння рівним правам жінок і чоловіків, заходів щодо зайнятості та боротьби із соціальними постановами. В основному він спрямований на фінансування проектів у сферах зайнятості, соціальної інтеграції та захисту, умов праці, боротьби з дискримінацією та рівності жінок та чоловіків [9].

Німеччина. Соціальна політика в Німеччині проводиться згідно з припущеннями мотиваційної, консервативно-корпоративної моделі, оскільки вона визначається відповідно до іншої типології – континентальної. Німеччина також вважається прикладом держави соціального забезпечення, вказуючи на її ключове значення у створенні основ функціонування цієї моделі.

Вважається, що її витоки полягають у політиці, яку проводив канцлер Отто фон Бісмарк, якому приписують один із установчих актів держави, не тільки захисний, але й, безумовно, соціальний. Він ініціював запровадження перших соціальних прав, які хоча вже з'явилися в середньовічній Німеччині, але лише в його час охоплювали більшість професійних груп [10–11].

Описуючи загальні характеристики німецької соціальної держави, К. Заморська вказала на такі основи її функціонування:

- соціальна держава є різновидом соціального договору та допомогою, яку громадяни не тільки приймають, але й очікують, отже, більшість послуг та пільг є виплатами;

- існує міцний взаємозв'язок між соціальними правами та ставленням до праці;

- в основному можливість використання основних пільг, соціальний добробут тісно пов'язані з участю на ринку праці; для тих, хто не має статусу працівника, допомога є необов'язковою;

- витрати на оплату праці відносно високі і значною мірою зумовлені високими пенсійними виплатами та інвалідністю [12].

Норвегія. Значна увага вирішенню соціальних проблем громадян приділяється у Норвегії. Фінансування соціальної сфери та сфери охорони здоров'я в цій країні становить третю частину від загального доходу держави, хоча має місце тенденція скорочення витрат на соціальний захист населення.

Соціальне управління у Норвегії здійснюється на трьох рівнях: державному, регіональному та муніципальному. На державному рівні Міністерством здоров'я та соціальних справ формуються основні напрями національної соціальної політики. У межах державного регулювання соціального розвитку виконуються: програма регіонального розвитку Норвегії, програми виплат пенсіонерам (після 67 років), вдовам, дітям (до 18 років), непрацездатним, під час хвороби, під час вагітності та пологів, щотижневі виплати по безробіттю, за виробничі травми тощо.

Виконання програм регіонального розвитку вирішення соціальних проблем

покладається на обласні ради з подальшим проведенням соціальної роботи з організації і фінансування діяльності інститутів охорони здоров'я. Реалізація державних соціальних програм здійснюється соціальними службами на муніципальному рівні [13, с. 354].

Фінляндія. Система соціального забезпечення Фінляндії спрямована, з одного боку, на профілактику виникнення соціальних проблем, з іншого – на забезпечення гарантованого рівня доходу та підвищення рівня всебічного добробуту її громадян.

Система управління соціальними процесами у Фінляндії має три рівні: загальнодержавний, провінційний та місцевий. Керівним загальнодержавним органом управління соціально-економічними процесами є Міністерство з соціальних справ і охорони здоров'я. Воно визначає основні напрями соціального розвитку держави, розробляє заходи щодо їх реалізації, готує соціальні реформи, спрямовує і забезпечує їх виконання, здійснює необхідну координацію соціального розвитку [14].

Провінційне управління здійснюють структури із соціального забезпечення й охорони здоров'я. До їхніх функцій належить розподіл державних субсидій, координація і контроль відповідної соціальної роботи місцевих органів. На місцевому рівні управління соціальними процесами здійснюється місцевими управліннями соціального забезпечення, які розподіляють кошти і визначають соціальну регіональну політику, збирають місцеві податки, а також координують надання соціальних послуг громадянам [15].

Чехія. Для соціальної політики Чехії пріоритетними напрямами є:

- адаптація особистості до умов ринкової економіки та формування суспільної поведінки з орієнтацією на власні сили і можливості;
- перенесення акцентів соціальної політики на регіональний рівень;
- застосування активних заходів соціальної політики; зменшення тиску соціальних виплат на державний бюджет тощо [16].

Її особливістю є поширена взаємодія державних органів соціального захисту з благодійними організаціями. При цьому

діяльність державних органів обмежується здійсненням організації, координації, фінансової підтримки та контролю. Офіційним документом, який враховує проблеми соціальної політики Чехії в контексті національної безпеки, є Стратегія безпеки Чеської Республіки.

Вона визначає національні інтереси, ризики та загрози національній безпеці за сферами, встановлює цілі та пріоритети державної політики з погляду забезпечення її зовнішньої та внутрішньої безпеки. У соціальній сфері питання безпеки стосуються насамперед забезпечення прав та свобод громадян країни, охорони їхнього життя, майна, матеріальних і духовних цінностей та життєвого середовища.

Румунія. У Румунії регулювання соціальних процесів у контексті національної безпеки визначає Стратегія національної безпеки Румунії. Проте цей документ спрямований більшою мірою на забезпечення демократії і стабільності в державі, сталості її економічного розвитку, а соціальні питання враховує досить обмежено.

Головним чином це стосується забезпечення загальної суспільної злагоди на території держави, досягнення гідних умов та рівня життя населення, дотримання державних соціальних гарантій, реалізації прав і свобод румунських громадян, забезпечення їхньої безпеки, а також підтримки мовної, релігійної та культурної самобутності румун, які проживають поза межами Румунії, тощо.

Завдання щодо зростання соціального благополуччя громадян Румунії та забезпечення національної безпеки держави покладається на прискорення структурних реформ в економіці, здійснення ефективних заходів макроекономічної стабілізації, залучення іноземних інвестицій, підтримку малого і середнього бізнесу, ефективне управління людським капіталом, необхідним для розвитку високотехнологічної галузей промисловості, підтримку належного рівня освіти і науки [17].

Висновки. Таким чином, аналіз міжнародного досвіду державного регулювання соціальної політики в країнах із різними моделями соціального розвитку держави дає змогу встановити можливість його використання та адаптації до сучасної соціально-економічної ситуації в Україні.

Офіційним документом, який враховує проблеми соціальної політики Чехії в контексті національної безпеки, є Стратегія безпеки Чеської Республіки. Вона визначає національні інтереси, ризики та загрози національній безпеці за сферами, встановлює цілі та пріоритети державної політики з погляду забезпечення її зовнішньої та внутрішньої безпеки. У соціальній сфері питання безпеки стосуються насамперед забезпечення прав та свобод громадян країни, охорони їхнього життя,

майна, матеріальних і духовних цінностей та життєвого середовища.

Вважаємо, що вивчений міжнародний досвід забезпечення реалізації соціальної політики держави є підтвердженням нагальної потреби щодо необхідності побудови в Україні правової, соціальної держави, громадянського суспільства, а також реального забезпечення соціальної орієнтації національної економіки в контексті здійснення важливих державних реформ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Politiques sociales: pour une prospérité mieux partagée: la France représentée lors de la réunion ministérielle de l'OCDE à Montréal. URL: <https://travail-emploi.gouv.fr/actualites/l-actualite-du-ministere/article/politiques-sociales-pour-une-prosperite-mieux-partagee-la-france-representee/>. (дата звернення: 20.03.2021). Назва з екрану.
2. National Security Council. The National Security Strategy of the United States of America. Washington, DC: US Government Printing Office, 2002. 346 p.
3. Снігова О.Ю. Механізми державного та регіонального управління соціальною безпекою: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.02.03 / О. П. Снігова. Донецьк, 2006. 272 с.
4. The National Security Strategy of the United Kingdom. A Strong Britain in an Age of Uncertainty. London, October 2010. 300 p.
5. What is social policy? URL: <https://www.lse.ac.uk/social-policy/about-us/What-is-social-policy>. (дата звернення: 20.03.2021). Назва з екрану.
6. Кіндратець О.В. Механізм збереження стабільності в соціально орієнтованих державах. *Людина і політика*. 2003. № 5. С. 23-29.
7. Семігіна Т.В. Традиційні моделі соціальної політики в умовах глобалізації. *Людина і політика*. 2004. № 1. С. 10-20.
8. Швець В.Я. Концептуальні підходи до вдосконалення системи міжбюджетних відносин. *Фінанси України*. 2005. № 3. С. 23-31.
9. Kowalik T. Społeczna gospodarka rynkowa – konstytucyjnym wyzwaniem dla Polski, w: M. Kabaj i in. Czowiek – rynek – sprawiedliwość. Szkice, Warszawa 2001. 346 s.
10. Гриценко Е.В. Немецкие концепции о соотношении местного самоуправления и государства: история и современность. *Журнал российского права*. 2001. № 6. С. 137-144.
11. Ткаченко А. А. Система социальных выплат в Германии. *Труд за рубежом*. 1999. № 3. С. 88-99.
12. Zamorska K. Polityka społeczna Niemiec. Od Bismarckowskich oświadczeń socjalnych po Agendę 2010. 300 s.
13. Turay Julian. Germany's New Security Strategy. URL: [http://blog.ic\(ds.ee/article/89/germanys\(new\(security\(strategy](http://blog.ic(ds.ee/article/89/germanys(new(security(strategy). (дата звернення: 20.03.2021). Назва з екрану.
14. Visek P. Sociální politika a sociální systém. URL: <https://www.czso.cz/documents/10180/46203820/Recenze.pdf/9a57c314-8c8e-4968-893d-052b2e8b3a97?version=1.0>. (дата звернення: 20.03.2021). Назва з екрану.
15. Торлопов В. Основные модели социального государства. *Человек и труд*. 1998. № 6. С. 4-8.
16. Sosiaalipolitiikka. URL: <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/talous-ja-politiikka/sosiaalipolitiikka>. (дата звернення: 20.03.2021). Назва з екрану.
17. Chasard Yves & Preda, Marian. Politici sociale în Europa, Institutul European din România, București: 2000. 370 s.